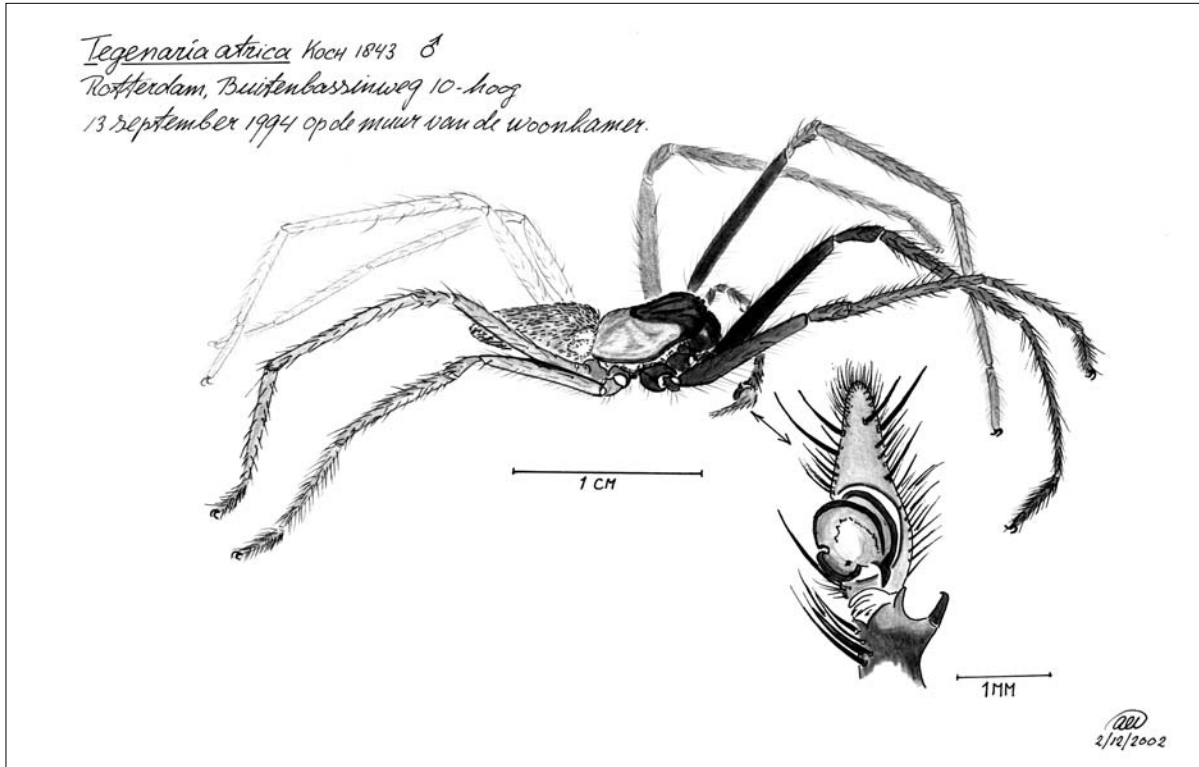

De spinnen van 10-hoog

deel 12 Story Telling Animals

ARTHUR E. DECAE *

DE 12^e SPIN VAN 10-
HOOG: *TEGENARIA*
ATRICA KOCH, 1843.
[ILLUSTRATIE:
ARTHUR DECAE]

De titel van dit stukje is ontleend aan Stephen Jay Gould¹, de vorig jaar, te vroeg, overleden paleontoloog en schrijver die er zo fundamenteel aan heeft bijgedragen de evolutieleer eindelijk een beetje op de wereldkaart te zetten. In zijn meest optimistische visie op ons ras beschreef Gould mensen vaak als *pattern seeking animals*. Wij mensen zouden voortdurend op zoek zijn naar patronen in de verschijningsvormen van natuur, samenleving en geschiedenis en we zouden dat doen omdat alleen in zulke patronen de bronnen liggen van kennis en begrip. Voor ons, als rationele dieren bij uitstek, zijn kennis en begrip dé wapens in de strijd om het bestaan en dé gereedschappen waarmee wij ons verheffen uit het moeras van de bestialiteit. Van zulk een verheffing zou overigens niets terecht komen als elk menselijk individu elke keer opnieuw alle inzichtgevendende patronen in natuur en cultuur opnieuw zou moeten ontdekken en interpreteren, maar gelukkig hoeft dat ook niet. Kennis en begrip, eenmaal opgedaan, leveren wij mensen aan elkaar over in de vorm van vertellingen; we communiceren, wisselen gegevens en databestanden uit en verstrekken elkaar op duizend en één manieren informatie. In principe kan elk van ons alles opsteken wat de mensheid zich in de loop van duizenden jaren aan kennis en begrip heeft eigen gemaakt. Natuurlijk is dit praktisch niet mogelijk, maar dat komt niet alleen omdat al die kennis en begrip te veelomvattend zouden zijn voor één persoon om te bevatten. Het komt ook door de aard van ons communicatiesysteem waarmee we behalve kennis en begrip ook onze emotionele preoccupaties aan elkaar doorgeven. Die diep menselijke emoties: angst, agressie en afhankelijkheid, zoals ik ze al eens eerder heb samengevat in de spinnen van 10-hoog², stammen uit onze dierlijke voorgeschiedenis en alle kennis en begrip van de wereld is tot op heden onvoldoende gebleken om deze driften in toom te houden.

Een dier dat kan denken

In de inleiding van zijn bloemlezing uit de Griekse en Romeinse filosofie met als titel 'De mens is een dier dat kan denken' vertelt Piet Gerbrandy³ hoe de klassieke filosofen zich een ideale wereld voorstelden waarin de redelijkheid zou heersen en waarin de macht zou worden aangestuurd door wijsheid, kennis en begrip, maar hij moet vervolgens constateren dat, hoewel onze inzichten in het functioneren van de natuur een geweldige

progressie hebben doorgemaakt, het inzicht in onszelf nauwelijks is verbeterd. Op het gebied van de ethiek en de zelfreflectie hebben we, niettegenstaande tweeduizend jaar christendom en een kleine veertienhonderd jaar islam, nog maar buitengewoon weinig opgestoken. Dat komt voor een belangrijk deel omdat de dragers van de wereldculturen niet op kennis en begrip, maar op emotie gebaseerd zijn, emoties die de grondslag vormen voor de verhalen die we zo graag horen en die we, alleen

* [drs A.E.Decae is collectiebeheerder spinnen van het Natuurmuseum Rotterdam; e-mail: halldcae@planet.nl]

al daarom, voor waar aannemen. De kennis en het begrip van het evolutieproces, die we pas een kleine honderdvijftig jaar ter beschikking hebben, laat voor het eerst in de menselijke historie zien dat alle mensen één zijn, één in het feit dat we een dier zijn dat kan denken. Helaas is Darwin nog lang niet doorgedrongen tot de cultuurbepalende verhalen die we elkaar tot op de dag van vandaag vertellen en die vooral spreken van onze verscheidenheid in godsdienst, cultuur en gewoontes om ons langs die wegen als vanouds tegen elkaar op te juinen. De verhalen houden ons in de greep van onze emoties van angst, agressie en afhankelijkheid. Verhalen bepalen onze wereld! Een goede vriend van mij, academicus, psycholoog en intellectueel, verzekerde mij pas nog dat menselijke kennis primair ligt besloten in de literatuur en niet in de wetenschap. Hij sloot zich daarmee aan bij Aristoteles, die het begrip 'wetenschap' weliswaar nog niet kende (al is hij achteraf misschien de primaire grondlegger van het verschijnsel), maar die koos voor literatuur als bron van waarheid boven de geschiedschrijving. Er lijkt in dit verband inderdaad maar weinig te zijn veranderd sedert de klassieke oudheid. Veel meer dan pattern seeking animals zijn we story telling animals, dieren die niet alleen kunnen denken, maar die hun gedachten verpakken in verhalen die, behalve dat ze een beetje kennis en begrip bevatten, vooral bol staan van leugens, fantasie, verwarring en onbegrip.

Ontboezeming

Nu, na een van de vorige afleveringen van *Straatgras*⁴, mijn privacy aan barrels ligt, wil ik hier nog wel een ontboezeming kwijt. Ik ben getrouwd en ik ken mijn vrouw al meer dan dertig jaar. Zo, dat is eruit. Eén van de eerste verhalen die mijn toenmalige aanstaande mij in de vroege zeventiger jaren vertelde was een verhaal uit haar kindertijd. Het was een spannend verhaal, zo spannend dat het haar, tot op de dag van vandaag nog helder voor de geest staat. Ik heb er pas nog eens, tijdens de avondmaaltijd, naar gevraagd en in woord en gebaar beschreef ze de gebeurtenissen opnieuw alsof ze pas gisteren hadden plaatsgegrepen.

Het verhaal speelt zich af in de woonkamer van haar ouderlijk huis. Het was een ruime, lichte kamer op het zuiden met hoge ramen, bloemetjesbehang, zoals dat in de vroege zestiger jaren gebruikelijk was, en met een glanzend gepolijste parketvloer. De kamer was ingericht met een destijds modieus ameublement waarbij de fauteuils ruim om de salontafel waren geschaard en de wanden plaatselijk werden bezet door een bankstel, een televisiemeubel, een dressoir en een piano. Het was een zonnige dinsdagmiddag in het najaar en een uur of vier. Mamma en oma zaten reeds klaar met een kopje thee toen de kinderen uit school kwamen. In de warme boezem van het gezin zouden ze, net als elke schooldag, even gezellig bijeen zijn voordat de kinderen ieder naar hun kamer zouden gaan om huiswerk te maken. De woonkamer werd snel gevuld door uitbundig vertellende kinderstemmetjes en geklingel van theekopjes toen er plots een ijzige stilte viel. Door het gezellige huiselijke rumoer had heel duidelijk een vreemd schrapend, krekend en schuifelend geluid geklonken dat niemand ooit eerder in de kamer gehoord had en dat uit de richting

van de piano leek te zijn gekomen. Mamma, die graag even 'sopte', had van schrik haar speculaasje in haar theekopje laten vallen waarin het langzaam in grote bruine klonten uiteen viel. Het was of de tijd minuten lang stil stond, iedereen had het geluid dichtbij gehoord en niemand kon het thuisbrengen. Kippenvel trok over de kinderruggetjes en gespannen spitste het hele gezin nu de oren. Ingehouden angstkreetjes klonken en er was veel onrustig geschuifel van voeten toen het akelige geluid plots en nog luider dan daarnet opnieuw door de kamer klonk. Op het puntje van hun stoelen zaten ze allemaal klaar om te vluchten zo gauw de ongetwijfeld angstwekkende bron van dit lugubere geluid zich zou vertonen. Allemaal, behalve oma, die stram maar krachtdadig uit haar fauteuil oprees en de piano van dichtbij begon te inspecteren. Weer klonk het geluid en het was duidelijk dat oma de bron in de directe omgeving van de piano juist had gelokaliseerd. "Niet doen oma", riep het hele gezin nog in koor, maar oma was resoluut bezig de piano op de kleine koperen wieltjes van de muur weg te rijden. Nauwelijks was er enige ruimte achter de piano vrijgekomen of, bevrijd uit zijn beklemd positie, rende er een afschuwelijke spin door de kamer. De vele poten tikten ratelend op het parket. Plotseling, midden in de open ruimte van de kamer hield het monster stil en staarde de familie onheilspellend met acht ogen aan. Gillend klom iedereen op stoelen en tafels en mama zocht haar heil zelfs op het massieve dressoir waarbij de elegante vaas bloemen omging en het rondplenzende water de parketvloer tot een levensgevaarlijke glijbaan maakte. Vluchten kon niet meer, alleen oma behield het overzicht. Ze liet de paniek en chaos in de kamer even achter zich om terug te keren met de stofzuiger waarmee ze het vreselijke beest dat de hele consternatie had veroorzaakt nonchalant opzoo. Het was de enorme spin geweest die zich achter de piano had verstopt en daar met zijn enge geluid de huisvrede zo grof had verstoord.

Mijn vrouw is uitgesproken realistisch in haar beschrijvingen van de werkelijkheid, dat is één van haar vele aantrekkelijkheden moet ik bekennen, maar de afmetingen van de afgrijselijke 'pianospin' die ze me ook pas nog met een weids gebaar demonstreerde komen, mij - als spinnoloog - toch ietsjes overdreven over. Zulke grote spinnen als zij aanwees heeft de natuur sinds het Carboontijdperk, toen kakkerlakken nog de afmetingen van Siamese katten hadden en libelles een formaat waarmee ze in een later geologisch tijdperk gemakkelijk een kraai uit de lucht zouden kunnen scheppen, niet meer gezien.

Spinnen kunnen in verhalen werkelijk buitenproportionale afmetingen krijgen. Dat bleek kort geleden ook nog, toen een neef mij tijdens een verjaardagspartijtje vertelde dat zich in zijn tuin een spin had gevestigd ter grootte van zijn eigen volwassen mannenhand of misschien maar net iets kleiner. Als je in de buurt van het enorme web van deze griezel kwam richtte het dier zich dreigend op en klauwde met zijn voorpoten agressief in je richting, ging zijn verhaal verder. In een laatste persoonlijke ontboezeming kan ik overigens nog meedelen dat er met mijn familie niets mis is. Mijn familie bestaat uit louter redelijke en verstandige mensen, maar spinnen zijn ook in redelijke kringen al snel de bron van

verhalen die behalve een beschrijving van de werkelijkheid ook elementen van fantasie bevatten.

Terugkerende verhalen

Voor mijn werk bij het Noorder Dierenpark bezocht ik kort geleden een congres van IAAPA (*International Association of Amusement Parks and Attractions*). Deze edelachtbare club was in de Efteling bijeen gekomen om de toekomst van de bedrijfstak te bespreken en gezamenlijk te zoeken naar nieuwe kansen en mogelijkheden om het commerciële succes een impuls te geven en het marktaandeel van de amusementsindustrie te vergroten. De algemene conclusie van het seminar was buitengewoon optimistisch. Kort samengevat komt het erop neer dat, door de toenemende dreiging in de wereld, de vraag naar ontspanning zal groeien. Met andere instanties die voorzien in ontsnappingsmogelijkheden uit de dagelijkse misère, zoals geloofsgemeenschappen, mystieke genootschappen en instellingen voor kunst en cultuur, zullen de attractieparken floreren in de woedende branding van milieuvernietiging, terrorisme en oorlogsdreiging. Maar terwijl de geloofsgemeenschappen, mystieke genootschappen en instellingen voor kunst en cultuur niets anders hoeven te doen dan hun boodschap op te poetsen en aan te passen aan de nieuwe tijd, moeten de attractieparken fundamenteel veranderen om optimaal van de geboden kansen te kunnen profiteren. De steile achtbanen, loopings, bungee jumps en dodenspiralen waarmee ze hun publiek nu verdoven en wegrukken uit de dagelijkse sleur en stress hebben hun beste tijd gehad. De achtbaan en andere machines voor het klutsen van hersenkwabben en mangelen van darmen zijn zo'n beetje uitontwikkeld en ze hebben bovendien maar een kortdurend verlossend effect. Er is iets anders nodig om de mensen meer duurzaam af te leiden, te troosten en te vermaken en attractieparken zullen de andere helende instanties moeten volgen in het aloude recept van het vertellen van verhalen. Cees Kikstra van de Efteling schilderde ons de ontwikkeling van 's lands absolute topattractie ongeveer als volgt: "We zijn in de vroege vijftiger jaren begonnen met het vertellen van sprookjes aan de hongerwinterkinderen boven wiens hoofdjes de spikspinternieuwe dreiging van de atoombom hing. Dat was een groot succes. In de loop van de jaren groeide de vrijheid en daarmee de zelfverzekerde zin in spectaculair vermaak. Voor die 'vrije generaties' bouwden we achtbanen, *thrill rides, wet rides and dark rides*, zoals ze in het jargon heten. Nu keert de benepenheid terug en verandert de markt opnieuw. We zijn weer terug bij sprookjesachtige attracties die nostalgische en romantische verhalen vertellen over een onwerkelijke, maar idyllische wereld."

'*Know your story*' is een kernboodschap voor toekomstig succes die één van de andere attractiegevoeres de verzamelde vertegenwoordigers van de attractieparken op het hart drukte. Wat mensen willen, en waarvoor ze veel geld en in extreme gevallen zelfs hun leven overhebben, is een verhaal om in te geloven. Een verhaal dat de chaotische en bedreigende wereld voor ze ordent en structureert, een verhaal dat hun wereldbeeld, hun eigenheid en hun grootheid bevestigt. Zo'n verhaal hoeft helemaal

niet waar te zijn, het hoeft zelfs nauwelijks geloofwaardig te zijn, het kan rustig een sprookje zijn, als het maar troostend, heldhaftig of in elk geval bevestigend is. Deze boodschap is natuurlijk zo oud als de weg naar Kralingen en het is verbijsterend dat hij ook zo actueel kan zijn.

Niets geleerd en alles vergeten

Deze cynische conclusie, *nothing learned and everything forgotten*, die Arthur Wichmann trok uit zijn studie van de koloniatiegeschiedenis van Nieuw Guinea (1912) wordt door Jared Diamond⁵ aangehaald in de epiloog van zijn boek *The third chimpanzee*. Diamond besluit hiermee een lang betoog waarin hij duidelijk maakt dat mensen zich uitbundig voorstaan op hun uniciteit in de natuur daar waar het gaat om onze respectabele kenmerken zoals het ontwikkelen van taal, kunst en cultuur, maar dat ze de meer negatieve soortspecifieke menselijke kenmerken zoals het uitroeien van diersoorten, het opwekken van rassenhaat, het plegen van volkerenmoord en het vergiften van het leefmilieu, met dezelfde harts-tocht negeren, loochenen en ontkennen. Diamond zelf maakt, aan het einde van zijn boek, een curieuze gedachtesprong als hij zijn hoop op een betere toekomst uitsprekt na eerst te hebben gesteld dat we als mensheid *the point of no return* reeds zijn gepasseerd en dat het verziekingproces van haat en destructie reeds zover is voortgeschreden dat ook onze eigen soort allang ten dode is opgeschreven: "*All these facts suggest that the juggernaut of destruction has already reached unstoppable momentum, that we are among the living dead, and that our future is as bleak as that of the other two chimpanzees*". *Despite all these grounds I've mentioned for being equally cynical [as Arthur Wichmann] about humanities future, my view is that our situation is not hopeless.*" (365-366)

De reden waarom Diamond nog geloof heeft in onze toekomst klinkt vervolgens haast potsierlijk. "*We are the ones creating our problems, so it's completely within our power to solve them.*" (366) Toch zit er een belangrijke realisatie in deze uitspraak als het gaat om het identificeren van de kern van de gehele wereldproblematiek. Die kern is de mens. Er is natuurlijk maar één milieuprobleem en er is natuurlijk maar één oorlogsprobleem dat zijn wijzelf, maar op één of andere manier hoor je dat zelden zo duidelijk stellen op radio of TV. Daar is vooral een hernieuwde aandacht voor religie, voor extremisme, misdaad, terreur en verloedering. Daarover zijn altijd spannende verhalen te vertellen, verhalen vol manipulatieve bedoelingen, halve waarheden, gekleurde percepties, polariserende gedachtegangen en geschiedvervalsing die ons bevestigen in onze vooroordelen, ons wederzijds wantrouwen en ons eigen gelijk. We zijn verhalen vertellende dieren die een beetje kunnen denken en die weinig leren en snel vergeten. Ik vrees dat we het daarmee moeten doen. Dus daarom nog maar een klein en hopelijk opbeurend verhaaltje tot besluit.

Zo groot

Het was maandagmorgen 13 september 1994. Zoals altijd was ik het eerste om de thee te zetten die de

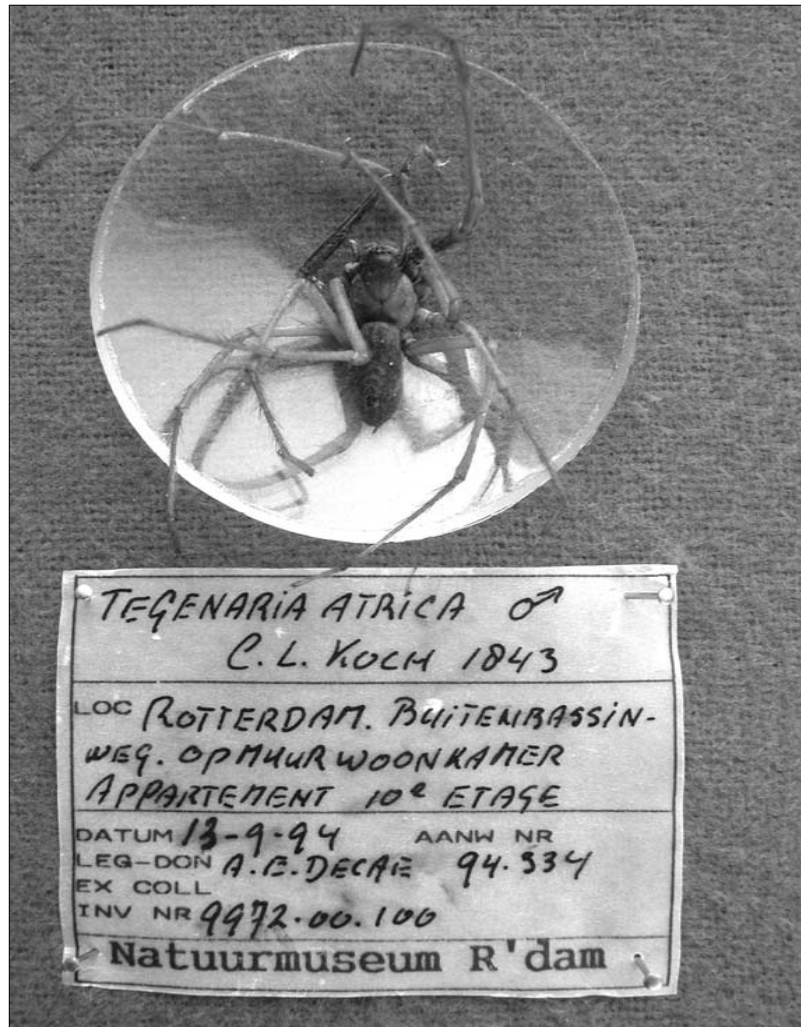
⁵ Diamond's boek, *The Third Chimpanzee*, beargumenteert op een overtuigende manier dat wij mensen taxonomisch tot hetzelfde genus behoren als de twee bestaande soorten chimpansee, de gewone chimpansee en de bonobo. En dat *Pan troglodytes* (gewone chimp) en *Pan paniscus* (bonobo) in feite *Homo troglodytes* en *H. paniscus* zouden moeten heten.

rest van ons gezin voor de nieuwe week op gang moest helpen. Op mijn tocht van de slaapkamer naar de keuken passeerde ik, 10-hoog, het panoramavenster dat, vanuit de living van ons penthouse, uitzicht bood op de brede rivier waarin het water, traag stromend, zich vanuit de richting van de Van Brieneoordbrug westwaarts verplaatste naar de stad en het havengebied. Misschien voeren er zoals meestal schepen op de rivier of misschien liepen er mensen met een hond in het kleine parkje langs het water zoals bijna elke morgen. Maar deze morgen zag ik ze niet. Ik zag helemaal niets voorbij het glasvlak van het raam zelf, omdat mijn aandacht volledig werd opgeëist door een enorme spin die, als een alpinist op een ijzige gletsjer, het lichaam dicht tegen de verticale glaswand gedrukt hield. Zo'n spin verwacht je in de jungle, in een griezel-film of achter de piano in een oud spookhuis. Zo'n spin verwacht je niet in een ruime, modern ingerichte, lichte kamer met een groot raam op het zuiden. En al helemaal niet in een nog geen twee jaar eerder opgeleverd appartement op 10-hoog. Ik identificeerde me onmiddellijk met de hoofdpersoon uit een spannend verhaal dat ik goed kende. In plaats van de stofzuiger greep ik echter een lege pindakaaspot waarmee ik het monster resoluut van de vrijheid beroofde voordat iemand van schrik de elegante bloemenvaas van het dressoir zou kunnen stoten en het parket, door rondplenzend water, een gevaarlijke glijbaan zou worden.

Zo herinner ik mij het verhaal tenminste. Maar zoals elk verhaal bevat ook deze vertelling stukjes werkelijkheid en stukjes fantasie, want toen ik de spin vorige week uit de collectie opdiepte om er de hierbij geplaatste tekening van te maken stond er op het label:

"*Teegenaria atrica* C.L. KOCH 1843. Rotterdam, Buitenbassinweg, op muur woonkamer appartement 10^e etage, 13-9-1994"

Op de múúr?! Ik zou zweren dat hij midden op het raam zat, ik zie hem nog zo zitten. Maar verhalen zijn verhalen, het gaat niet om de werkelijkheid, laat staan om de waarheid. Las ik laatst niet nog, uit de mond van Boudewijn Büch⁶ - net als Steve Gould vorig jaar veel te vroeg overleden - dat je een auteur toch niet kunt verwijten dat hij in zijn boeken

DE 12E SPIN VAN
10-HOOG, EVEN UIT ZIJN
BUISJE, MET
OORSPRONKELIJK ETIKET.
[FOTO: KEES MOELIKER]

fabuleert. We are story telling animals, we maken de wereld naar ons eigen idee spannender, maar ook veel lelijker dan dat zij werkelijk is, maar we kunnen niet anders. We liegen en we fantaseren erop los, vaak zonder het zelf te beseffen. Dat frappante menselijke trekje houdt ons verdeeld, het is ons drama en ons noodlot tegelijk.

Naschrift

Teegenaria atrica wordt ook wel de gewone huisspin genoemd. Met de poten erbij halen deze spinnen gemakkelijk een lengte van 8 à 9 centimeter. Daarmee zijn het de grootste spinnen die algemeen in onze streken voorkomen. Bovendien zijn het dieren die graag in huis komen en daar, met hun lange poten en nogal harige verschijning, voor de nodige opschudding kunnen zorgen. *Teegenaria* soorten bouwen zogenaamde 'lakenwebben' of 'trechterwebben' die iedereen wel kent als de grote grijze zijden matten in de hoeken van schuren en garages. De vrouwtjes leven meerdere jaren en kunnen daardoor in elk jaargetijde als volwassen dieren worden aangetroffen.

De mannetjes worden in het najaar volwassen en dan zwerven ze rond op zoek naar vrouwtjes. In die tijd vind je ze soms 's morgens gevangen in het bad of in de gootsteen en in een enkel geval raken ze beklemd achter de piano. □

Verwijzingen

- ¹ Gould, S.J., 1991 - Bully for Brontosaurus - Penguin Books
- ² Decae, A.E., 1999 - De spinnen van 10-hoog, deel 6: Angst, Agressie en Afhanke-lijkheid - Straatgras 11(2): 22-25
- ³ Gerbrandy, P., 2001 - De mens is een dier dat kan denken - Uitgeverij Contact, Amsterdam/Antwerpen
- ⁴ Plaisier, C.F., 2002 - De collectiebeheerders, aflevering 17 Arthur Decae - Straatgras 14(3): 27-29
- ⁵ Diamond, J., 1992 - The Third Chimpanzee - Harper-Collins, New York
- ⁶ Steinz, P., 2002 - Boudewijn Büch (1948-2002) Een schrijvende jonge Werther met 'Fernweh'- NRC Handelsblad, Kunst, 25 november 2002